

tuurin menetelmänä tavoin Sipilän kirja sovelsi sosiaalivaltiokritiikkiä sosiaalityön tutkimukseen mutta samalla Sipilä kuitenkin jo avasi tien 1990-luvulle, sosiaalityön sisällöistä lähtevään tutkimukseen. *Sosiaalityön jäljillä* oli silta 1980-luvun kriittisen yhteiskuntateorian nimiin vannoneesta tutkimuksesta 1990-luvun sosiaalityön omista ilmiöistä ja ongelmista nousevaan tutkimukseen. Sitä kirjoittamaan tarvittiin sosiaalipoliitikko, jolle suomalaisen sosiaalityön tutkimuksen kehittyminen oli tärkeää.

Teppo Kröger

Mihin katosi marginaalisten miesten kapinapotentiaali?

Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino. 1994, 277 s.

Miksi mieheyttä pitäisi tutkia? Eikö valtavirtatutkimuksessa ja länsimaisen ajattelun normeissa ole jo riittävästi miestä? Osin näihin kysymyksiin vastauksena julkaistiin vuonna 1994 Jorma Sipilän ja Arto Tiihosen toimittama antologia. Kyseessä oli ladunavaus: ensimmäinen monitieteinen ja -metodinen suomalaisten laatima miestutkimuskirja. Antologia ilmestyi ajankohtana, jolloin mieheyttä alettiin Suomessa vasta tutkia. Sitä vastoin Pohjois-Amerikassa, Britanniassa ja Australiassa mies- tai maskuliinisuuden tutkimus muodosti jo oman selvärajaisen, vaikka marginaalisen koulukuntansa valtavirtatutkimukseen nähden. Kaiken kaikkiaan 1970-luvulta alkanut miehiä koskeva tutkimus paikantuu feminismin suuren aallon, naistutkimuksen ja homotutkimuksen lähtökohtiin.

Miehiä ja maskuliinisuuksia käsittelevä tutkimus samoin kuin sukupuolen tutkimus on vahvistunut, vaikka se edelleen onkin marginaalista Suomessa. Myös antologian ilmestymisajankohtaa luonnehtinut suomalaisen miestutkimuksen yhtenäiskulttuuri on ymmärtääkseni jonkin verran hajonnut. Miessukupuolta purkavaksi ja kyseenalaistavaksi koulukunnaksi on julistautunut kriittinen miestutkimus, joka on julkilausutusti profeminististä ja tekee selvän pesäeron naisvastaiseen miesten tutkimiseen. Nykyisin

ollaan lähempänä myös Pohjoismais-
sa tehtävää miestutkimusta.

Antologia koostuu 12 artikkelista, jotka on ryhmitelty neljään teemat-
tiseen kokonaisuuteen. Aluksi kir-
jan toimittajat Jorma Sipilä ja Arto
Tiihonen perustelevat monitieteistä
miestutkimusta. Tarkoitus on purkaa
perinteisiä miehen malleja ja raken-
taa uusia, vaihtoehtoisia masku-
liinisuuksia. Toimittajat määrittelevät
lähestymistapansa kriittiseksi masku-
liinisuustutkimukseksi, jonka eräänä
tavoitteena on etsiä vallan murtuma-
kohtia vähemmistöjen tai valtakult-
tuurin leimaamien (miesten?) näkö-
kulumista.

Ensimmäisessä luvussa Jorma Si-
pilä johdattaa miestutkimuksen mah-
dollisuuksiin hegemonisen masku-
liinisuuden murtamiseksi. Artikkelin
keskeisenä teoreettisena lähtökoh-
tana on Tim Carriganin, Bob (R.W.)
Connellin ja John Leen esittämä sekä
Connellin edelleen kehittämä hege-
monisen maskuliinisuuden käsite,
joka tuo näkyväksi miesten valta-
suhteet naisiin ja muihin miehiin.
Miestutkimuksen tärkein tehtävä
onkin Sipilän mukaan hegemonisen
maskuliinisuuden horjuttaminen.
Artikkeli fokusoituu patriarkaalisen
sukupuolijärjestelmän alistettuihin
miesryhmiin ja heidän kapinapotentia-
aliinsa miesten hegemonian haasta-
jina. Miesvallan kyseenalaistajia voi
löytyä esimerkiksi perheintressien
kautta sekä uusien elämänmuotojen
etsijöistä. Laajemmin katsottuna yh-
teiskuntatieteiden perusorientaatio,
mikä merkitsee kriittistä näkökulmaa
yhteiskunnalliseen valtaan ja etuo-
ikeuksiin, sopii Sipilän mielestä mies-
vallan murentamiseen.

Alistettujen maskuliinisuuksien
kapinapotentiaalissa Sipilä osoittaa
aukkokohdan, jota miehiä kriittisesti
tarkasteleva tutkimus ei ole jostain
syystä vieläkään täyttänyt. Sipilä
kritisoi, kuinka vähälle huomiolle
alistettujen maskuliinisuuksien jäsen-
täminen jää Connellin ym. teoreetti-
sissa pohdinnoissa. Ainoana alistetun
maskuliinisuuden muotona nostetaan
esille homoseksuaalisuus. Samoin
nykyisessä miehiä ja maskuliinisuuk-
sia käsittelevässä tutkimuksessa mar-
ginaalinen maskuliinisuus tarkoittaa
lähinnä homoseksuaalisuutta hetero-
normatiivisuuden haastajana. Missä
siis ovat hegemonisen miesvallan
haastajina vaikkapa juopot, etniset
vähemmistöt, vanhukset tai mielen-
terveysongelmista kärsivät miehet?

Postmodernin yhteiskunnan pirs-
taloitumisen ja moninaistumisen nä-
kökulmasta erittäin ajankohtaista on
myös Sipilän kritiikki hegemonisen
maskuliinisuuden ykseydestä. Si-
pilä väittää artikkelissaan, että yhden
hegemonian sijasta yhteiskunnat eri-
laisine ympäristöineen koostuvat ha-
janaisesta joukosta paikallisia hege-
monisia rakenteita. Tätä näkemystä
tukevat useat nykykeskustelut hege-
monisesta maskuliinisuudesta.

Toisen luvun teemana on väkivalta,
ja luku koostuu kolmesta artikkelista.
Marjo Liukkonen purkaa artikkelis-
saan myyttejä naistapoista intohimo-
rikoksina kansallisten ja ulkomaisten
rikostilastojen sekä populaarikulttu-
urin valossa. Liukkonen osoittaa, että
tässä naisvihan muodossa on kyse
rakenteellisesta, yksilöihin ja insti-
tuutioihin paikantuvasta väkivallasta.
Tapio Bergholm puolestaan tarkas-
telee suomalaisten satamatyöläisten

historiaa käsittelevässä artikkelissaan kovaa, väkivaltaista maskuliinisuutta. Bergholmin mukaan miehinen väkivalta oli vuosisadan alussa osa järjestäytyneen ammattiyhdistysliikkeen ja sen vastustajien toimintamalleja. Toisen luvun päättää Martti Grönforsin artikkeli miehisen kulttuurin ja väkivallan kytköksistä länsimaisissa yhteiskunnissa. Grönfors toteaa, että väkivallan määrittely epänormaalisti tai poikkeavaksi vie huomion väkivallan keskeisyydestä arkikulttuuris- ja sosiaalistamisprosesseissa.

Kolmannessa luvussa tarkastellaan heteroseksismiä ja marginaalisia miehiä kolmen artikkelin jäsentämänä. Teppo Heikkinen käsittelee heteroseksuaalista valtaa homojen marginaalistamisessa. Hän nostaa esille myös homokulttuurisia vaihtoehtoja, joilla vastata heteroseksistiseen normittamiseen. Miesprostituutio, erotisoitu ja potenssoitu ruumis ovat Jorma Hännisen artikkelin aiheena. Hänninen esittää prostituution teoreettisen mallin, joka rakentuu taloudellisten ehtojen sekä kulttuuristen ja symbolisten mallien muodostamana kokonaisuutena. Johanna Lammi-Taskulan empiiriseen tutkimukseen perustuvassa artikkelissa fokuksena ovat miehet työelämän kontekstissa. Lammi-Taskula jäljittää maskuliinisuuksien paikkaa ja miesainokaisten asemaa varhaiskasvatuksen naisvaltaisella alalla.

Teoria yhdistää neljännen luvun kolmea artikkelia. Artikkelien etnopsykoanalyttiset ja psykohistorialliset lähestymistavat sijoittuvat psykoanalyysin kehykseen. Sari Näre erittelee islamilaisen kulttuurin käsityksiä mieheydestä verrattuna länsimai-

seen mieskäsitykseen. Näre osoittaa, kuinka maskuliinisuutta rakennetaan muslimien sukupuolijärjestelmän, uskonnollisten käytäntöjen sekä sukupuolierottelun kontekstissa. Uskonto toimii osaltaan hegemonisen vallan välineenä. Jukka Relanderin artikkeli puolestaan valottaa partiopoikaliikkeen mieskäsityksiä vuosisadan alkupuolella. Maskuliinisuuksia tarkastellaan miehekkään yhteenliittymän ja kollektiivisen kokemisskeeman jäsentämänä. Tunteita vastaan pansaroituneet soturit ovat Juha Siltalan artikkelin teemana. Siltala purkaa maskuliinisten identiteettien ruumiillisuutta, sankaruutta ja tunteiden hallintaa Klaus Theweleitin mieheyden olemusta kartoittavien analyysien pohjalta.

Viidennen luvun kaksi artikkelia on sijoitettu miehen ruumiillisuuden teemaan. Martti Lahti käsittelee representaatioiden, identiteetin ja maskuliinisuuden kytkentöjä elokuva- ja kulttuurintutkimuksen näkökulmasta. Lahti katsoo ristiriitaa, joka vallitsee vajaakykyisenä pidetyn vammaisen ruumiin sekä maskuliinisuuden konstruktioita määrittävän hallinnan, kontrollin ja kyvykkyyden välillä. Artikkelissa pohditaan tapauselokuvan kautta myös työhön, kotiin ja isyyteen liittyviä jännitteitä. Arto Tiihonen keskittyy kirjoituksessaan urheilemisen maskuliinisiin käytäntöihin. Tiihonen kysyy, onko urheilussa ja liikuntakulttuurissa tekijöitä maskuliinisuuksien purkamiseen ja uuden mieheyden rakentamiseen. Tarkastelun kohteena ovat valmennusorganisaatioiden työtavat sekä urheilujournalismin tuottamat maskuliinisuushierarkiat.

Artikkelien lomaan on sijoitettu Erkki Lampénin laatima sarjakuva miehestä, joka kamppailee itsensä ja feministiyhliiminänsä kanssa. Tieteellisen tekstin ääreltä ei huumoria kovin usein löydä. Sarjakuvat avaavat antologian teemoja, ja ne ovat hauskoja ja osuvia. Toisaalta ne rakentavat minusta ärsyttävästi miesten ja naisten välistä sukupuolieroa, jopa miehen pienuutta naisen rinnalla.

Antologian kirjoittajista kerrotaan, että heidän näkökulmansa edustaa pääosin maskuliinisuus- tai naistutkimusta. Kirjan toimittajien mukaan lähilukemalla artikkeleita voi jäljittää kirjoittajien suhdetta esimerkiksi naistutkimukseen, miesliikkeisiin tai politiikkaan. Miestutkimuskentän erilaisten suuntausten ymmärtäminen olisi kuitenkin helpompaa, jos kirjoittajat määrittelisivät selvästi oman tutkijanpositionsa ja suhteensa miestutkimuksen eri fraktioihin. Jorma Sipilän mukaan miestutkimuksessa on kyse nimenomaan miehistä maskuliinisuuden tutkijoina. Ilahduttavan särön tähän näkemykseen rikkoo, että kirjan kirjoittajista kolme on naisia. Tuota ristiriitaa ei mitenkään perustella. Mitkä olivat ne kriteerit, joilla kirjan kaksitoista artikkelia valittiin? Olisiko mieheyttä tarkastelevia tekstejä ollut enemmänkin vai otettiin mukaan ne, joita löytyi?

Kirjan artikkelit eivät muodosta toisiinsa nähden kovin eheitä temaattisia kokonaisuuksia, eikä se käsittääkseen ollut kirjan tarkoituksaan. Sen sijaan parasta antia ovat artikkelien erilaiset lähestymistavat, jotka monitieteisinä purkavat mieheyden normia useammanlaisissa konteksteissa. Kyseessä ei ole mikään kaikenkattava esitys,

mutta sellaista ei ole suomalaisessa kontekstissa vielääkään ilmestynyt.

Useat vuonna 1994 julkaistun antologian kysymyksenasetteluista ovat vahvistuneet tai tarkentuneet nykyisessä miestä ja maskuliinisuutta käsittelevässä tutkimuksessa. Harmillista, että kirjasta kuitenkin puuttuu keskeisenä teemana miesten suhde hoivaan, kotiin, perheeseen ja lapsiin, varsinkin kun niitä pidettiin 1990-luvulla aktualisoituneina, suomalaisia miehiä koskevana yhteiskunnallisina kysymyksinä. Miesten arki ja perhelämä ovat edelleenkin lähinnä sivuseikkoja miesten ja maskuliinisuuksien tutkimuksessa. Ainoastaan isyyttä käsittelevä tutkimus on vahvistumassa, mutta sekin on Suomessa vielä vaatimatonta.

Sen sijaan jotkut Jorma Sipilän ja Arto Tiihosen toimittaman antologian esiin nostamista teemoista on ohitettu, vaikka ne ovat mielestäni edelleen ajankohtaisia. Muutamia esiin nostaakseni, ehkä vielä tulossa on kriittinen miestutkimus uskonnon kehityksessä, jota Sari Näre artikkelissaan käsittelee. Mistä löytyisi sukupuolisensitiivistä tutkimusta vammaisuudesta, kuten Martti Lahden artikkelissa?

Koska miestutkimus oli 1990-luvun taitteessa vasta tulossa Suomeen, antologian miestutkimusta koskevat teoriat näyttävät olevan alkuvaiheessa. Useissa artikkeleissa sanoudutaan irti sukupuolen määrittelystä rooliteorioiden valossa. Sen sijaan sukupuoli nähdään sosiaalisesti rakentuvana, yhteiskunnallisena ja kulttuurisena kategoriana. Eräs antologian keskeisistä teoreettisista käsitteistä on maskuliinisuus. Nykyisissä teoreettisissa

jäsennyksissä maskuliinisuuden käsitettä sovelletaan edelleen, mutta sitä on myös kritisoitu huomion suuntaamisesta sukupuolistuneiden valtasuhteiden sijasta miesten sisäiseen subjektiuteen. Jorma Sipilän ansiona tai kritiikin kohteena – näkökulmasta riippuen – pidetään sitä, että hän toi 1990-luvulla Suomeen yhdysvaltalaista miestutkimusta. Suomessa tehtävälle kriittiselle miestutkimukselle tuo tulema on ainakin tarjonnut lähökohdan, josta halutaan erottautua.

Antologia on mielestäni avannut ja tasoittanut tietä miehiä ja maskuliinisuuksia käsittelevälle tutkimukselle Suomessa. Sitä voi edelleenkin suositella oppikirjaksi, tutkimuksen perustaksi ja kaikille, jotka ovat kiinnostuneita miesten ja maskuliinisuuksien ymmärtämisestä. Teos on käyttökelpoinen tieteenalasta riippumatta. Minusta kirjaa on kuitenkin hyvä lukea uudemman miestutkimuskirjallisuuden rinnalla. Toivon, että antologia palauttaisi miestutkimuksen teemoja uusiin teorianäkökulmiin yhdistettyinä esimerkiksi sosiaalityön tutkimukseen.

Leena Autonen-Vaaraniemi

Mitä sosiaalipalveluille kuuluu?

Sipilä, Jorma, Ketola, Outi, Kröger, Teppo & Rauhala, Pirkko-Liisa: Sosiaalipalvelujen Suomi. Helsinki: WSOY. 1996, 268 s.

Käytän teosta *Sosiaalipalvelujen Suomi* taustateoksena, jonka avulla pyrin kuvaamaan sosiaalipalveluiden nykyistä tilaa Suomessa. Tiukasti kysymykseen vastaaminen edellyttäisi, että palveluiden tilasta olisi jonkinlainen käsitys, mutta tällaista ei ymmärtääkseni ole kenelläkään. Toki sosiaalipalveluiden tila jokin on – itse nimitän sitä paremman puutteessa sosiaalipalveluiden villiksi länneksi. Tarkoitän luonnehdinnalla sitä, että monenlaista mallia ja oikeussubjektia vallitsee Suomen kunnissa parhailaan. On siirtymää tilaaja-tuottajamalliin, on yksityistämistä, ulkoistamista, kilpailuttamista, palveluseteliä, järjestöjen tuottamia palveluita ja tietysti myös ”eioota”. Villin lännen kuvioon kuuluu, ettei ratkaisuja rajoiteta tai edes kirjaa pidetä.

Raija Julkunen (alustus Turussa 10.6.05) väittää, että samaan aikaan kun sosiaaliturva näyttää pitäneen hyvinvointivaltiossa pintansa, on sosiaalipalvelujen valtio murtunut. Lähden Julkusen väitteestä eteenpäin. Miksi sosiaalipalveluille on käynyt huonosti kun taas sosiaaliturva on pitänyt pintansa?

Jos on Sipilän ja muiden työryhmän tutkijoiden analyysiin uskominen, niin sosiaalipalveluja ei oikeastaan halunnut kukaan. Tai oikeastaan valistunut valtio patisteli haluttomia kuntia muuttamaan takapajuiset käytäntönsä. Eräs teoksen keskeinen opetus on-